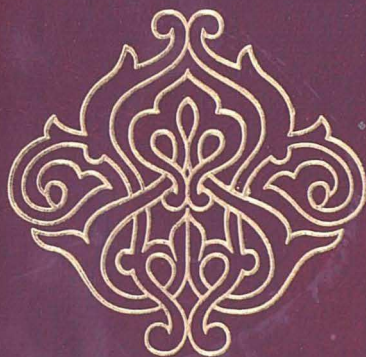

Мәриям
ХАКИМЖАНОВА

Шығармалары

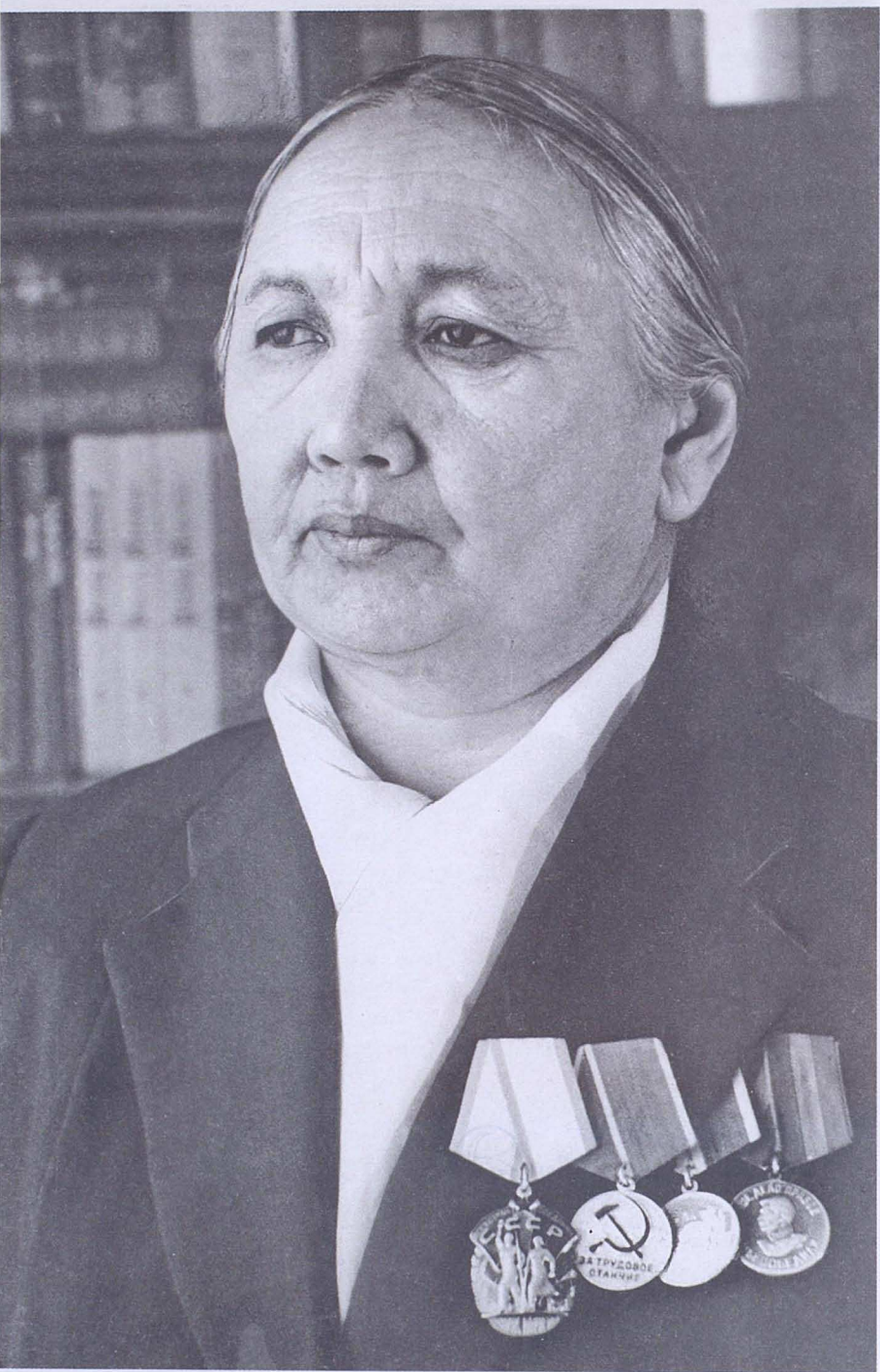

«Ана тілі»
баспасы
ЖШС
2006

Мәриям
ХАКИМЖАНОВА

Шығармалары

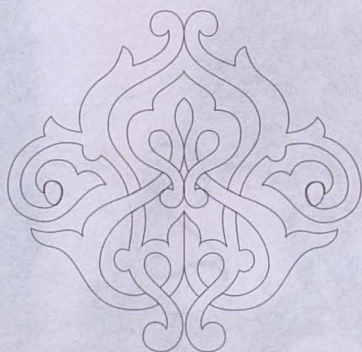
«Ана тілі»
баспасы
2006

Мәриям
ХАКИМЖАНОВА

Шығармалары

Үш томдық
шығармалар жинағы

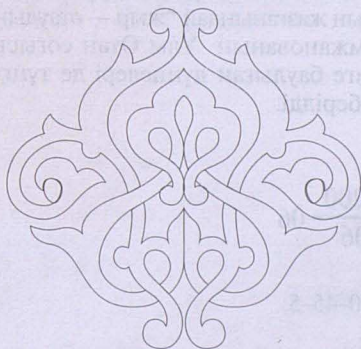
«Ана тілі»
баспасы
2006

Мәрия
ХАКИМЖАНОВА

Шығармалары

Екінші том

Өлеңдер
Поэмалар
Жазбалар

«Ана тілі»
баспасы
2006

ББК 84 Қаз 7

X—16

*Қазақстан Республикасы Мәдениет және
ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің бағдарламасы
бойынша шығарылды*

Құрастырып, алғы сөзін жазған
Мағира Қожахметова

X—16 **Хакімжанова Мәриям. “Шығармалары” (II-том)**
Алматы: “Ана тілі” баспасы, 2006 — 328 бет.

ISBN 9965-670-45-5

Қазақтың көрнекті ақыны Мәриям Хакімжанованың бұл екінші томына әр кезеңде жазылған толғаулары, поэмалары, балаларға арналған өлең, жоқтау және жұбату жырлары жинақталған. Кезінде Фариза Оңғарсынова: “Еліме ана боларға лайық едің сен ғана” деп, Мәриям Хакімжанованың “әр сөзі — асыл батадай” екенін айрықша атап өткен-ді. Ақынның жүз жылдық мерейтойын өткізуге, осы шығармалар жинағының жарық көруіне тікелей ықпал еткен Ф. Оңғарсынованың жазғанындай “жыр — отаудың сәні, ақыл — ойдың нәрі” — М. Хакімжанованың Ұлы Отан соғысы жылдары ерлікке, патриоттық сезімге баулыған дүниелері де тұңғыш рет осы кітапта топтастырылып берілді.

X $\frac{4702250200}{415(05)-06}$ 06

ISBN 9965-670-45-5

ББК 84 Қаз 7

© Хакімжанова М., 2006

© “Ана тілі” баспасы ЖШС, 2006

Өлеңдер

Ағайынды бесеуміз бірге туған,
Жарыса өстік жасқанбай от пен судан.
Екі аға,
    екі інім бар ортасында,
Жалғыз қыз боп қасқайып өзім туғам.

Өр көкірек ұлдардың арасында,
Жалғызбын деп қорғалап қаласың ба?
Өлең атты ақ құстың қанатында,
Кетіп барам ақындар санатында.

БӘРІҢЕ ДЕ ЖЕТЕРМІН

(Жамал келіме)

Ақ жарқын, қадірменді Жамал келін,
Өзіңмен бірге тұрған кезім менің.
Ескерткіш боп қолыңа бара жатыр,
Сағынғандай кәрі қыз туған жерін.

“Әжем ғой” деп Зәурешің елең етсе,
Күлшар мен Хамза айтар “Апам менің”.
Бәріңе де жетермін қарақтарым,
Толқын атып кеудемде тұрса демім.

1980

КӨЗІҢНЕН ЖАНАДЫ ШОҚ

(Әсия Аязбаеваға)

Ақ көңіл, кішіпейіл, көргенді жан,
Өмірге тік қарайтын мінезің паң.
Ақсия күліп, қарсы алған қылықтарың,
Жүрегімді жібітіп тербейді қан.

Сен де өзімнің қызымсың алаңы жоқ,
Сүйсініп келбетіңе қарадым көп.
Мен келгенде алдыңа қуанғандай,
Күлімдеген көзіңнен жанады шоқ.

Берген дәрің ем болсын біздей жанға,
Оттегінің қасиеті сіңсің қанға.
Қайғы көрме қасқайып, адымдай бер,
Дос-жараның сүйінсін самға, самға!

1981

ҰМТЫЛ АЛҒА

(Студент Сәбитке)

Он жыл бұрын барып едің мектепке,
Өлең арнап жазған едім сонда мен.
Үміт, тілек зая болып кетпепті,
Студент боп, қарсы алдымда тұрсың сен.

Ата-бабаң салтанатын сақтадың,
Білімдарлық қасиеті дарысын.
Бар жақынның тілегін де ақтадың,
Құтты болсын, бет алысың, барысың!

Надандықтан, арамдықтан жиренген,
Аруақты — Алтынсарин ұрпағы.
Ұлы Ленин дәуірінен үйренгін,
Дегенді айтып, тойыңда жыр шырқадым.

Әдепті бол, азамат бол, алғыр бол,
Айыра біл дос пен қастың арасын.
Алыста емес,
өз ортаңда үлгің мол,
Сен талпынбай, қалай кейін қаласың?!

Қайырымды бол,
мейірімді бол, көреген,
Еңбекқор жан ерінбейді, талмайды.
Жақсылық, бақыт келмейді өзі төбеден,
Сол үшін адам,
бар қайратын арнайды.

Ұмтыл алға,
қатарыңнан қалыспа,
Арманым жоқ,
озып шықсаң жарыста.
Өмірлі бол, бақытты бол, балғыным,
Еске аларсың,
Кетіп қалсам алысқа!

1982

ТАҒДЫРЛАС ЖАН (Дәмеш Ермековаға)

Әрі дос, әрі құрбым, қадыр білген,
Тағдырлас жан едік біз қатар жүзген.
Ұсындым кітабымды өзіңе арнап,
Туған жыр, арпалыста маңдай терден.

Оқырсың, ойланарсың қайран Дәмеш,
Қарсы аламын, айтар болсаң ақыл-кеңес.
Жек көрем, жиіркенем жылпостардан,
Өсекшіл, екі жүзді, қызыл өңеш.

Қулық-сұмдық ондайдың ойлағаны,
Арсыздық, арамдыққа тоймағаны.
Көзге күліп, сыртыңнан тас атады,
Сезіп қалар деп малғұн ойламады.

Талай шалды талай қу, қалды есімде,
Айтшы өзің, күйіп-пісем мен несіне.
Ит үред-керуен көшеді деген бар ғой,
Түңілгенде, түседі сол есіме.

1982

ТОЛҒАНЫП АНА ЖЫРЛАЙДЫ
(1984 жылға арнаймын)

Жарқырап атты, міне, бейбіт таңы,
Қуанды, құшақ ашты жанның бәрі.
Ақ әже, ақын әже өлеңдетсе,
Мәз болып, құшақтайды балалары.

Әжелеп, аймалайды қыз-келіні,
Құттықтап, жабысады жас еріні.
Немере-шөбересін сүйген ана,
Елжіреп ет жүрегі тебіренді.

— Бала үшін, бақыт үшін төккен терім.
Еліме бағышталды еңбектерім.
Жаракты жауды жеңген жайсандарым.
Жаңбыр боп жауған оқтан тайсалмадым.

Көп көрдім дүниенің жазы-қысын,
Алыстым, арпалыстым өмір үшін,
Ыстыққа суыққа да бой бермедім,
Егессем, еселенді қуат-күшім.

Намыстың қасиетті туын ұстап,
Қолымнан түсірмедім, қисса-қыспақ.
Жарқырап жарық сәуле тұрды алдымда,
Бақыттың, бостандықтың жолын нұсқап.

Іздеген арманыма жетті қолым,
Өмірден ылайықты таптым орын.
Санама саф алтындай құйып алдым,
Лениннің қасиетті әділ жолын.

Көп дұшпан күмпілдейді көре алмаған,
Еліне шуақты күн бере алмаған.
Коммунисті құртам деп құлшынады,
Өзінің келешегіне сене алмаған.

Ақын қиял аралайды шыңдарды,
Ақын үнін шымырлап шыңдар тыңдайды.
Ақын жаны алаулайды лапылдап,
Бақыт жырын айту үшін тынбайды.

Ойландырад, толғандырад табиғат,
Күмбірлетіп көкірегіме жыр құяд.
Жер бетінің сән-салтанат сәулетін,
Жырға қоспай, әнге қоспай кім қияд.

Өмір деген бейне бұлақ аққандай,
Шіркін дүние бар шырағын жаққандай.
“Жолың алыс, жүгің ауыр жинал”, – деп,
Бір керемет есігімді қаққандай...

Күн шығады, ай батады кезекпен,
Өлгеніңше ой тарқамас өзектен.
Ақын деген арпалысқан жандар ғой,
Дүниенің бар тынысын күзеткен.

Бар-жоғына қарамайды ағындап,
Қасарысса тәңір ісіне табынбад.
Кейде асып, кейде тасып кетеді,
Кейде өрттей дүрілдейді жалындап.

Асықпаймын айтарымды айтамын,
Уақыт жетсе, мәңгі орныма қайтамын.
Отан аты, ұрпақ үні өшпейді,
Өткендердің өткелінен байқадым.

Береке, бірлік сақтайды елдің беделін,
Беделді елдің белесінде келемін.
Қайран елім, қайран жұртым, қамқорым,
Ақ жүзіңнен ақ пейіліңді көремін.

Жаңа жылда жетсін даусым аймаққа,
Жыр шашуын шашайыншы жан-жаққа.
Өмір соңы, жырдың соңы бұл емес,
Жүйрік қалам, ақ қағазда ойнақта.

ҚАЙРАН ЕЛІМ!

Қос орденді қос қанатты Қостанай,
Ата мекен, саған келсем көңілім жай.
Сенде тудым, сенде өстім, сен маған,
Көрінесің ақ сүт берген анамдай.

Көрем сені ыстық құшақ ұямдай,
Жырым төгіледі көкірегіме сия алмай.
Келгенімде жас баладай қуансам,
Кетерімде қиналамын қия алмай.

Қайран елім, қайран жерім гүлдеген,
Қайран халқым қаталдықты білмеген.
Өзіңнен алған тәрбием ғой жасымда,
Мейірімді жүрегімді тербеген.

Қайран елім, қайран жерім қуатым,
Саянда сенің өлең жырым туатын.
Таза ауаң, жұпар исің, самалың,
Көкірегімнің қайғы-шерін жуатын.

Қайран менің жарқыраған көлдерім,
Сағынғанда аңқам кеуіп шөлдедім.
Дүпілдегің көтере алмай жатқандай,
Сарғая күткен, сағынышын кеудемнің.

Қайран менің Тобыл сынды өзенім,
Сағынып келіп тоғайынды кеземін,
Жастығымның бар қызығы сенде өткен,
Келін болып түскен жерім өз елім.

Желек жауып, бетімді ашқан жырменен,
Сәлем еттім құшағым толы гүлменен.
Ата-енемнің ақ батасын алғанмын,
Маңдайымнан сипап еді-ау нұрменен.

Ақ отаудың сенде ашқанмын түндігін,
Тұңғышымның сенде кескен кіндігін.
Көрген түстей бар қызығым қысқа боп,
Арман болып артта қалды сол бір күн.

Ақ отаудың қапсыра сап есігін,
Таянушы ем бал бөбектің бесігін.
Сегіз байлық, сегіз жарлық сексенде,
Өткендерді еске алатын күн бүгін.

Өткен күндер оралмайды білемін,
Сағынғанда келіп-кетіп жүремін.
Топырағыңнан айналайын туған жер,
Өлең арнап омырауыңа ілемін.

Көрем сені ыстық құшақ ұямдай,
Жырым төгіледі көкірегіме сия алмай.
Келгенімде жас баладай қуансам,
Кетерімде қиналамын, қиналамын,
қия алмай!

1986

ТОРҒАЙ ТОЛҒАУЫ

Қасиетті қара шаңырақ Торғайым,
Сағынып келіп, саянда сенің толғайын.
Егізіңнің сыңарымын ежелден,
Сексенімді өз қойнында тойлайын.

Ыбырайдың жалғасы боп өскенмін,
Гүлінді теріп,
суынды талай ішкенмін.
Өткендердің аруағына бас иіп,
Ақ пердессін өзің ащы сексеннің.

Ақ күмбезді, ақ тілеулі ордамсың,
Ерте оянып, елге үлгі болғансың.
Ақ батанды алайын деп келдім мен,
Деші маған,
сапарыңды оңғарсын!

Ата-бабам мекендеген Торғайым,
Өткенінді, өскенінді ойлаймын.
Талдап қарап, тарихыңды зерттесем,
Елдігіңе, ерлігіңе тоймаймын.

Талай ұлың өткен кешіп өткелді,
Талай ауыр күнді бастан өткерді.
Ұлы-қызың бостандықтың жолында,
Қиындықты, қуғынды да көп көрді.

Әлекең мен Аманкелді қос қыран,
Айқасқанын аламандай бастырған.
Жеңістерін сол ерлердің жыр еткен,
Омар, Нұрқан, Қайникейдей жас ұлан.

Атың Торғай болғанменен даңқың зор,
Тарихтан алар таңдаулы сенің орның зор.
Кенжеғали Сағадиев — ұлылар ұшқан ұядан,
Ғылымның өр биігіне батылдықыпен созған қол.

Торғай сенің топырағың дарынды,
Атамай қалай өтемін мен барынды.
Сырбай, Ғафу ізін ала Кеңшілік,
Серік шықты жырымен от жалынды

Өзендерің қайнап жатыр шымырлап,
Қарай берем жақсылыққа ырымдап.
Ата мекен аруақ қонып, нар шөккен,
Ұрпағыңа өшпейтұғын қонсын бақ.

Ел бастаған, білімді дүлдүл азамат,
Ер қанаты әділдік, шындық, ақиқат.
Елің-жерің гүлдей жатса мәуелеп,
Сонда бақыт, сонда алғыс, сонда атақ.

Өлеңге орап, айтып өттім ұлағат,
Бауырымсың, емессіндер сендер жат.
Енді қайтып көріскенше күн жақсы,
Артық айтсам кешіре гөр Жамағат!

1986

СЕКСЕН СЫРЫ

Серпіп қанат келіп қалдым сексенге,
Сыр бермедім сексен таудан өтсем де.
Тауды тесіп,

тасты езіп жеттім-ау,
Бір сілкініп қалайыншы сексенде.

Ұзақ жылдың арқаладым жүктерін,
Сыр жасырып ел-жұртымнан бүкпедім.
Қиналсам да, қысылсам да қынжылмай,
Еңбектендім,

көздің жасын төкпедім.

Ұстаздарым ағалар мен апалар,
Олардың аты тарихта мәңгі аталар.
Солар берді үлгі-өнеге өшпейтін,
Өлеңім де, өмірім де от алар.

Көп жыл бойы жалғыз жырлап талмадым,
Жалғызбын деп жолда жұтап қалмадым.
Жалғасымды ұзақ күттім жалықпай,
Жыр өрмегін қыздарыма жалғадым.

Тәуекел деп белді бекем байладым,
Ұлы еңбектің қазанында қайнадым.
Қолымдағы жетімдерді жетектеп,
Болашағын сәбилердің ойладым.

Жетімдікті, жесірлікті елемей,
Қарсы жүздім,
  бейне алып кемедей.
Талай ұлды, талай қызды өсірдім,
Қасиетті ана мейірін тежемей.

Сүт орнына жыр еміздім жүректен,
Аяладым, әлпештедім тілекпен.
Желге-күнге тигізбедім мәпелеп,
Аққудайын балапанын түлеткен.

Білім бердім, үйлендірдім қолымнан,
Тапқанымды аямадым жолынан.
Балтаңдайлы бөбектері еркелеп,
Әжетайлап жүгіріп жүр соңымнан.

Бәрі де ұшты қанаттанып ұямнан,
Кейде аңсаймын, күлкілерін қиялман.
Немерем мен шөберелер келгенде,
Қуаныштан кең дүниеге сия алмай.

Дүниенің бар кетігі жетілді,
Айтқан ақылым, ілтипат пен өтімді.
Келіндерім еркелейді қызымда,
Еш қайсысы қайырып көрмеді бетімді.

Түйдек-түйдек төгіледі өлеңім,
Өлеңдетіп ортасында келемін.
“Теріп алып, бала баққыш” дейтіндер,
Төмен қарап, өтіп жатыр көремін.

Сол балалар бақытым да мақтаным,
Аздырмадым саф алтындай сақтадым.
Қыршынынан қиылып кеткен боздақтың,
Қасиетті аманатын ақтадым.

Адалдық пен ақ пейілден азбадым,
Жоқ болсам да, сұранып қол созбадым.
Қайран елім, қайран халқым, бауырларым,
Өздеріңнің ортанда жүріп маздадым.

Қайран менің қасиетті отаным,
Қуанышыңа, қызығыңа батамын.
Мәңгі өшпесін бейбітшілік туынан,
Ұлы көсем,
ұлы Ленин атағың!

1986

МЕНИҢ КӨРШІМ

Менің көршім араққа кетті батып,
Арланбайды ішуге құлап жатып.
Арақ үшін безіретті жақынын,
Арақ үшін тіленеді көзін сатып.

Менің көршім араққа кетті жүзіп,
Адамшылық қасиетін болды бұзып.
“Түбіме сен жеттің-ау” деп әйелі,
Оңашада көз жасын алады үзіп.

Ұялғаннан ешкімге көрінбейді,
Сондадағы қомқорсудан ерінбейді.
Қиып кету жолдасын қиын екен,
Құсып-тышып жатса да жерінбейді.

Сондайлардың көз жасын тыйды бүгін,
Талай семья түсірді ауыр жүгін.
Талай тентек теңселіп есін жиды,
Партияның ести сап айбынды үнін.

Енді білді өздерінің адасқанын,
Совет заңы көтерді, қара аспанын.
Сыртта отырып біздағы қуанамыз,
Еңбекпенен, ел-жұртпенен жарасқанын.

1986

МӘУЕЛІ БӘЙТЕРЕГІМ

Бұл өлеңімді Зейнеп Токберлинаның 80 жасқа толған мерекесіне арнаймын. Ол менің ескіліктің құрығынан босап, астанаға келуіме себепкер болған жанның бірі еді. Бейімбет аға, Халима Әбдікәрімова, (Крайкомның әйелдер бөлімінің бастығы болатын), Зейнеп (“Әйел теңдігі” журналының жауапты хатшысы болатын) үшеуінің арқасында мен астанаға 1929 жылдың қысында келдім. Өзімнен бұрын алғашқы “Женотделге” деген өлеңім “Әйел теңдігі” журналының 12 санында басылып шыққан екен. Міне, оған да 58 жыл болды.

Өзіңсің алғашқы рет бетімді ашқан,
Көрмей жатып журналға жырымды басқан.
Би — аға мен екеуің дамыл таппай,
Хат жазып,

Ақын қыздың жолын тосқан.

Екеуіңнен үйрендім,

алдым сабақ,

Үмітпен түруші едіңдер кезек қарап.
Еңбектерің еш болмай берді жеміс,
Ақ құсы ақындықтың қақты қанат.

Қуанушы ең жазсам мен жақсы өлең,
Ерекше мән беруші ең сөзге терең.
Жан ашыр жан едіңіз ақ пейілді,
Басқаға сенбесем де саған сенем.

Алпыс жыл өтті міне содан бері,
Жетпіске толғалы түр совет елі.
Бірге жасап келеміз қанаттасып,
Секіріп өттік сексеннен екі сері!

Өмір сүрдік Алатау аясында,
Астанамыз Алматы қаласында.
Немере мен шөберелер өсіп жатыр,
Алма бақ, гүл-бәйшешек саясында.

Жұмабек, Ардағың мен Сәуле, Раушан,
Ойланам өткен күнді есіме алсам.
Мәуелі бәйтеректей гүлдеп тұрсың,
Немере, шөбереңе көзім салсаң.

Бір кезде ұстаз болдың ақыл айтар,
Дос болдың, сырлас болдық шерді шайқар.
Бір ауыз қатты сөзге кеп көрмедік,
Достықтың бар қасиетін бізден байқар!..

Қатар жүріп қартайдық қайран досым,
Біздер жинап кетерміз өмір қосын.
Тірліктің де тірелер жері бар ғой,
Артта қалған ұрпақтар аман болсын!..

1987

АНАНЫҢ АРНАУЫ

(Ұлы Октябрьдың 70 жылдығына арнаймын)

Шабыттанып шалқышы бір көңілім,
Нұрға, сырға, жырға толы өмірім.
Сексенде бір сілкінейін серпіліп,
Күмбірлетіп Алатаудың өңірін.

Ай астынан көк күмбезге қараймын,
Саусағыммен ақ шашымды тараймын.
Самал желге ашып тастап кеудемді,
Таза ауанды сіміріп-сіміріп алайын.

Ана атын арқау етіп толғанам,
Анаменен гүлденген ғой бұл ғалам.
Ана алдынан басын имей өте алмас,
Адамшылық ар-намысы бар адам.

Ыстық қаным неге мұнша тулайсың,
Жан тебіренбей,

жақсы өлең тұмайсың.

Ақ тілеулі, асқақ даусым шыққанда,
Асау жүрек,

өз қабыңа сыймайсың.

Кәрілікті сілкіп-сілкіп тастаймын,
Отсыз, ойсыз, жасық сөзді қоспаймын.
“Сырлы аяқтың сыны кетпес” деген бар,
Иілмейді емен мен ақ қайың.